

УНІКАЛЬНІ НАДБАННЯ НАН УКРАЇНИ ДЛЯ НАУКИ, ДЕРЖАВИ ТА НАЩАДКІВ

Розвиток науки і освіти — один із основних факторів економіки знань, яка торує Україні шлях до співтовариства розвинутих країн. Вітчизняні науковці, зокрема вчені Національної академії наук України, впродовж XX—XXI ст. досягли суттєвих успіхів у вивченні механізмів функціонування живої та неживої матерії, створили унікальні матеріальні об'єкти, що забезпечують розвиток наукових пошуків, дозволяють зберігати і примножувати природне різноманіття та культурне надбання людства. Ці об'єкти — інтелектуальне багатство цивілізації, що є підґрунтям для розвитку науки й освіти. Цілком зрозуміло, що вони заслуговують на серйозну державну підтримку задля забезпечення їх цілісності і функціонування.

Згідно зі ст. 14 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» їх офіційно названо «наукові об'єкти, що становлять національне надбання» (далі об'єкти НН). До них належать виняткові музейні та архівні фонди, колекції, особливо цінні й рідкісні видання, інші пам'ятки історії та культури; інформаційні фонди; дослідні установки й обладнання; природні комплекси у заповідниках, національних природних парках, ботанічних садах, дендрологічних парках та інших територіях природно-заповідного фонду; полігони та інші унікальні наукові об'єкти (наукові, науково-технічні й науково-інженерні комплекси, стенди, споруди тощо).

Міністерство освіти і науки України, розвиваючи вказаний Закон, заснувало від-

повідний Державний реєстр об'єктів, щорічно поповнюючи його на конкурсній основі. Рішення про включення наукового об'єкта до Реєстру за умов ретельного вивчення науковою громадськістю (МОН, НАН України тощо), ступеня його значущості приймають на урядовому рівні. У державному бюджеті окремим рядком передбачено цільові асигнування для збереження об'єктів НН та забезпечення їх належного використання, що дуже важливо за сучасних умов.

Нині в Україні визначено 113 об'єктів НН, із яких 45 є установами НАН України. Цей факт вкотре свідчить про надзвичайно важливу роль Національної академії наук України у формуванні інтелектуальної сфери суспільства. Установи-власники

© СОЗІНОВ Олексій Олексійович. Академік НАН України. Радник Президії НАН України. Голова Комісії НАН України з питань організації діяльності наукових об'єктів, що становлять національне надбання.

ЛЕВЧУК Олег Миколайович. Кандидат біологічних наук. Старший науковий співробітник Науково-організаційного відділу Президії НАН України. Учений секретар Комісії НАН України з питань організації діяльності наукових об'єктів, що становлять національне надбання.

ДЕМБНОВЕЦЬКИЙ Олег Федорович. Кандидат біологічних наук. Провідний науковий співробітник Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України.

ПАЦЮК Федір Никифорович. Кандидат хімічних наук. Заступник начальника Науково-організаційного відділу Президії НАН України (Київ). 2008

об'єктів НН щорічно укладають відповідні договори з головним розпорядником коштів. НАН України контролює цільове використання виділених державою коштів, а також координує роботу установ і відділень задля повноцінного функціонування цих об'єктів. Президією НАН України створено спеціальну Комісію НАН України з питань організації діяльності наукових об'єктів, що становлять національне надбання, яку очолює академік НАН України О.О. Созінов.

Академічні об'єкти НН умовно можна розділити на 3 групи: об'єкти, які сприяють розвитку НТП у країні, що забезпечують розвиток досліджень і збереження біорізноманіття, особливо світового генофонду, визначають соціокультурний розвиток людства і зберігають його духовні цінності*.

Особливе місце в першій групі відведено об'єктам НН, пов'язаних із астрономічними дослідженнями, які нарощують темпи розвитку.

Лазерні супутникові віддалеміри «Київ-Голосіїв» Головної астрономічної обсерваторії НАН України та «Кацивелі-1893» Кримської лазерної обсерваторії при Головній астрономічній обсерваторії НАН України використовують для визначення високоточних топоцентричних відстаней (між супутником і наземним пунктом), а також для дослідження глобальних динамічних явищ (рух континентів, деформація Земної кори, землетруси, структура гравітаційного поля, параметри обертання Землі, зміни рівня Світового океану). **Радіотелескоп УТР-2 із системою інтерферометрів УРАН Радіоастрономічного інституту НАН України** працює в новому декаметровому діапазоні (10–25 МГц) на сукупній площі 2 млн м², що значно перевищує сумарну площу всіх радіотелескопів світу і

* Інформацію щодо об'єктів НН для статті зібрано з офіційних урядових документів і недрукованих матеріалів НАН України

забезпечує його «далекобійність» — на 10²³ км, що дозволяє вивчати велику кількість об'єктів Всесвіту. Цікаві астрономічні дослідження також проводять на **Астрономічному комплексі на базі двометрового дзеркального телескопа високогірної обсерваторії «Терскол» Міжнародного центру астрономічних та медико-екологічних досліджень НАН України**, розташованого на найвищій у Європі та одній із найвищих у світі астрономічних обсерваторій.

Зазначені об'єкти НН включено в світові міжнародні програми космічних досліджень, реалізувати які неможливо без їхньої участі.

В останні десятиріччя набули широкого резонансу ядерно-фізичні дослідження. Так, об'єкт НН **Ядерно-фізичні установки Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України** дозволяє науковцям працювати з особливо токсичними матеріалами, а також за допомогою газофазних термоградієнтних технологій отримувати вуглецеві та вуглець-вуглецеві матеріали для розроблення високих технологій спеціального призначення.

Ядерно-фізичні установки: дослідницький ядерний реактор із «гарячими камерами», ізохронний циклотрон «У-240» Наукового центру «Інститут ядерних досліджень» НАН України забезпечує дослідження з ядерної фізики, фізики конденсованого стану речовини, матеріалознавства, атомної енергетики, радіоекології, виробництва радіоізотопів. Крім того, за його допомогою моделюють умови космічного опромінення біооб'єктів і різних технічних вузлів космічної апаратури. Унікальність об'єкта — спеціальне просторово-змінне магнітне поле, що утримує досліджувану частинку на потрібних орбітах пришвидшення незалежно від зміни її маси завдяки релятивістським ефектам.

Досліджувати поділ важких ядер, аналіз речовин, різноманітні випробування мате-

ріалів і приладів різного (у т.ч. космічного) призначення, ядерної медицини, екології тощо дозволяє науковий об'єкт НН **Мікродрон М-30 Інституту електронної фізики НАН України** – єдина в Україні ядерно-фізична установка в діапазоні енергій пришвиджених електронів МеВ (її внесено до відповідного реєстру МАГАТЕ).

Поглибленню і розширенню досліджень із проблем фізики низьких температур допомагає єдиний в Україні об'єкт НН **Комплекс для фізичних досліджень при наднизьких температурах Фізико-технічного інституту низьких температур імені Б.І. Веркіна НАН України**. Завдяки своїй повномасштабній автономності він дозволяє досліджувати мінікельвінієву зону температур для розв'язання відповідних наукових фундаментальних і прикладних проблем.

Об'єкт НН **Кріомагнітний радіоспектроскопічний комплекс міліметрового діапазону довжин хвиль Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України** – унікальний для України, на ньому вивчають взаємодію електромагнітних хвиль із великою групою фізичних об'єктів (провідники, напів- і надпровідники тощо) та технологічних матеріалів (у т.ч. магнітні наноструктурні й напівпровідникові гетероструктури спінової електроніки, аморфні зворотні системи, молекулярні магнетики, магнітовмісні біооб'єкти тощо) у широкому діапазоні температур (від «кімнатних» до криогенних).

Проведенню фундаментальних досліджень з магнетизму і вирішенню відповідних прикладних завдань магнітного захисту автономних об'єктів, магнітного управління орбітальними космічними апаратами, магнітної сумісності технічних засобів, магнітної екології, магнітодіагностики технічного стану, а також із розроблення технологій намагнічування та розмагнічування технічних об'єктів, створення спеціалізованих об'єктів ефективно сприяє об'єкт НН **Магнітодинамічний комплекс Науково-**

технічного центру магнетизму технічних об'єктів НАН України. Він може працювати з об'єктами масою до 3 тонн і габаритами 2×2×3 м. Цей комплекс можна порівняти лише з Центром космічних польотів ім. Годдера (США).

Об'єктом НН **Дифрактометричний комплекс нового покоління Інституту металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України** керують за допомогою спеціально розробленої системи автоматизації з відповідним програмним забезпеченням. Його створено для розв'язання проблем неруйнівної діагностики різних матеріалів, приладів, виробів тощо. Отримувані на ньому результати відповідають світовому рівню і мають велике значення для розроблення відповідних технологій.

Комплексно вирішує завдання в галузі міцності в енергетичному і транспортному машинобудуванні, тепловій та атомній енергетиці магістральних газо- і нафтогонів, ракетно-космічній і авіаційній техніці об'єкт НН **Комплекс випробувальних стендів для дослідження міцності матеріалів та елементів конструкцій в екстремальних умовах термосилового навантаження Інституту проблем міцності ім. Г.С. Писаренка НАН України**, що не має аналогів у СНД та Європі.

Проведенню гідромеханічних досліджень сприяє об'єкт НН **Експериментальний комплекс для гідродинамічних досліджень Інституту гідромеханіки НАН України**, за допомогою якого вивчають і розраховують на мінімоделях різні параметри водних і повітряних механізмів.

В Україні доволі гострою є проблема екологічно безпечної утилізації різних видів боєприпасів, які накопичилися у великій кількості у світі. Об'єкт НН **Дослідно-випробувальний полігон для матеріалооброблення вибухом, утилізації боєприпасів і ракет Науково-інженерного центру «Матеріалообробка вибухом» Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України** завдяки своєму високоефективному

обладнанню здатний (окрім утилізації боеприпасів) виконувати всі види робіт із використанням або локалізацією енергії вибуху для господарських і спеціальних цілей (ВПК, МНС, МВС тощо), виробництва дослідних і промислових партій зарядів для різання і зварювання вибухом. Він не має аналогів у світі, бо подібні полігони Російської Федерації та США використовують зазвичай у військових цілях.

Для розвитку фундаментальних і прикладних досліджень із біологічних наук важливого значення набувають об'єкти другої групи, що забезпечують розвиток досліджень і збереження біорізноманіття, особливо світового генофонду.

Біологічні об'єкти НАН України можна згрупувати за способом і видом зберігання, починаючи з клітинного рівня і закінчуючи рівнем популяцій. Об'єктами клітинного рівня є **Банк клітинних ліній Інституту фізіології імені О.О. Богомольця НАН України, Клітинний банк ліній із тканин людини та тварин Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології імені Р.Є. Кавецького НАН України та Низькотемпературний банк біологічних об'єктів Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України.**

Банки клітинних ліній — унікальні кріоконсервовані колекції близько 20 тисяч ліній клітин людини, різних видів тварин, грибів, мікроорганізмів і вірусів, що отримані з нормальних і пошкоджених тканин. Вони мають специфічні властивості, їх застосовують у нейробіології, фармакології, нейроімунохімії, нейрофізіології, молекулярній біології, цитотоксикології, цитогенетиці, біотехнології, біофізиці тощо як типові моделі для різних наукових досліджень. Вони допомагають з'ясувати механізми, що лежать в основі функціонування живого організму в цілому, встановити молекулярні механізми клітинної проліферації, диференціювання, секреції нейромедіаторів тощо, з подальшим упровадженням у медицині, особливо в галузі бо-

ротьби з різними захворюваннями, розроблення оригінальних лікарських препаратів широкого спектра дії (протиухлинних, протипілептичних тощо).

Деяко подібний об'єкт тільки рослинного походження — одна з найбільших у світі **Колекція зародкової плазми рослин флори України та світової флори Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України.** Вона налічує понад 5 тис. видозразків насіння з тривалим терміном зберігання та близько 1,9 тис. клітинних ліній рослинних культур *in vitro*. У колекції представлено велику кількість рідкісних, таких, що зникають, та ендемічних видів (завдяки чому можна штучно їх відтворити, уникнути їхнього зникнення), а також рослин, які мають практичну цінність для господарської діяльності людини або які використовують у біотехнології рослин.

Важливе значення для розвитку мікробіологічних досліджень має **Колекція мікроорганізмів Інституту мікробіології і вірусології імені Д.К. Заболотного НАН України,** якій незабаром виповниться 80 років. Нині її робочі фонди нараховують понад 17 тис. штамів мікроскопічних грибів, дріжджів, бактерій, актиноміцетів та мікоплазм. На базі колекції рішенням Уряду створено Депозитарій непатогенних мікроорганізмів, який депонує штами під час патентування винаходів у Україні. Унікальні мікробні фонди колекції — невичерпний ресурс біотехнології, вони корисні для охорони здоров'я, сільського господарства, харчової промисловості, збереження довкілля. Це, зокрема, продуценти антибіотиків, ферментів, амінокислот, вітамінів, пробіотиків та інших біологічно активних речовин, мікроорганізми-деструктори різних політантів, штами для захисту сільськогосподарських рослин від шкідників і хвороб, молочнокислі бактерії, які використовують у харчовій промисловості.

Цінна база для поліпшення сучасних і створення нових високоврожайних сортів

зернових культур — **Колекція цінних зразків озимої пшениці та кукурудзи — сорти, популяції, унікальні мутантні та рекомбінантні лінії, інбредні лінії Інституту фізіології рослин і генетики НАН України.** Вона нараховує понад 3 тис. одиниць зберігання. Колекція — джерело для проведення досліджень із генетики, селекції, генетичної інженерії, фізіології рослин і біотехнології, а також виступає страховим насінневим фондом у роки з несприятливими кліматичними умовами.

Для збереження, акліматизації та інтродукції багатьох видів трав'янистих, чагарникових і деревних рослин у ботанічних садах і дендропарках НАН України створено унікальні колекції таких рослин, а саме: **Колекція тропічних і субтропічних рослин, Колекції квітково-декоративних рослин та монокультурні сади Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України, Експозиція «Степи України», Експозиція та колекція тропічних і субтропічних рослин Донецького ботанічного саду НАН України, Колекція інтродуцентів деревних та чагарникових рослин Криворізького ботанічного саду НАН України, Колекції інтродуцентів деревних і кущових рослин Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України, Генетичний фонд деревних, чагарникових, трав'янистих і квіткових рослин Державного дендрологічного парку «Олександрія» НАН України, Колекції інтродуцентів деревних рослин Державного дендрологічного парку «Тростянець» НАН України.** Дослідження зазначених колекцій біотехнологічними, фізіологічними, біохімічними, генетичними та ін. методами дозволяє розробляти ефективні технології утримання й масового розмноження рідкісних, таких, що зникають, декоративних та інших культурних рослин, створювати модельні екосистеми для їхнього збереження та поширення в штучних і природних умовах.

Збереження біорізноманіття на популяційному рівні в природних умовах забезпе-

чують рослинно-тваринні комплекси заповідників НАН України. Це унікальна можливість вивчати та зберігати саме популяції рідкісних, таких, що зникають та ендемічних видів флори і фауни України. До таких об'єктів віднесено **Рослинно-тваринний комплекс Карадазького природного заповідника НАН України та Фонд стародруків (XVII—XIX ст.) бібліотеки заповідника** з профільною унікальною біологічною бібліотекою, яку заснував Т.І. В'яземський, **Рослинно-тваринний комплекс та еталонні чорноземні ґрунти Луганського природного заповідника НАН України** з всесвітньо відомими українськими чорноземами, а також **Геологічний ландшафт та біологічна різноманітність біоти «Кам'яні могили» Українського степового природного заповідника НАН України** з унікальним геологічним ландшафтом та історичними пам'ятками.

Крім живих біологічних об'єктів, створено колекції неживих організмів, які відіграють важливу роль у вивченні біорізноманіття в динаміці, закладають основи класифікації біологічних об'єктів, збереження і відтворення в живій природі рідкісних і таких, що зникають видів, формують їхні бази даних, проводять еколого-просвітницьку роботу природничої спрямованості. Насамперед це **Наукові фонди та музейна експозиція Національного науково-природничого музею НАН України, Наукові фонди та музейна експозиція Державного природознавчого музею НАН України,** що посідають чільне місце серед світових музеїв подібного профілю. Ці об'єкти поєднують геологічні, палеоботанічні та палеозоологічні колекції, колекцію безхребетних, холонокровних і теплокровних тварин, а також гербарій і багатомільйонні фонди.

Важливе міжнародне значення має **Національний Гербарій України (колекція рослин) та колекція культур шапинкових грибів Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України.** Він налічує близько 2 млн зразків і входить до складу 30 найбіль-

ших серед понад 2500 зареєстрованих гербаріїв світу. Гербарні колекції містять інформацію про таксономічний склад, історію розвитку, трансформацію флор, фіторесурси, географічне поширення, еколого-ценотичну приуроченість зібраних видів. Вони є науковою базою для фітобіологічних досліджень, розроблення наукових основ раціонального використання рослинних ресурсів, охорони та моніторингу навколишнього середовища тощо. Унікальна в Україні, країнах СНД та європейському регіоні колекція культур шапинкових грибів, що створювалася впродовж 35 років, нараховує понад 5,5 тис. одиниць зберігання із понад 800 штамів 220 видів 100 родів грибів. Вона важливе джерело для розвитку наукових досліджень у галузі мікології, грибівництва та практичного використання їстівних і лікарських грибів як об'єктів сучасних біотехнологій. До цього об'єкта включено альготeku — колекцію культур мікроводоростей, яку створювали більше як 40 років, вона містить понад 30 тис. альгопроб із 670 штамів зелених, синьо-зелених мікроводоростей, супутніх їм організмів, представників 150 видів. Колекція є основою для збереження генофонду мікроводоростей України та розвитку на їхній основі сучасних біотехнологій. Дві останні колекції належать до колекцій живих організмів.

Унікальними в розряді колекцій неживих організмів є **Наукові фондові зоологічні колекції Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України**, які нараховують понад 6 млн. одиниць зберігання, об'єднаних у 293 колекції. У них представлено 9 типів тварин із 25 класів, 101 ряду, 782 родин, 46,5 тис. видів. Унікальність колекцій як осередку таксономічної чистоти видів (еталонів) визначає наявність у них близько 20 тис. типових екземплярів тварин, що охоплюють 4,2 тис. видів, серед яких близько 1,6 тис. видів є голотипами (еталонами). Найбільшою науковою цінністю колекцій є те, що вони акумулюють наукову інформацію про біологічну різноманітність тварин-

ного світу Євразії та інших регіонів планети, більше ніж за 100 років. Вона представлена у вигляді зоологічної системи, є основою для реєстрації змін, що відбуваються під впливом господарської діяльності людини, та їхнього прогнозування.

Водні біологічні об'єкти представлені **Колекцією гідробіонтів Світового океану Інституту біології південних морів ім. О.О. Ковалевського НАН України**, яка формувалася з кінця XIX ст., нараховує понад 50 тис. зразків водоростей, мікрофітобентосу, бентосних тварин, зоопланктону, риб, головоногих молюсків, паразитів морських птахів, риб і безхребетних тварин. Колекція дає можливість вивчати питання біогеографії, біорізноманіття флори і фауни Світового океану, Чорного та Азовського морів, трансформації видів і шляхів їхнього розселення в екологічних умовах, що змінюються, є важливою для фахівців-практиків у галузі морекультури та рибної промисловості.

Унікальні наукові об'єкти біологічного спрямування НАН України представляють усю структуру живих організмів від клітинного та організменого до популяційного рівнів, охоплюють інформацію зі значної території їх поширення, становлять еталони для визначення видів, є базою для вивчення і збереження генофонду та підтримання біорізноманіття на Землі. Вони дозволяють робити фундаментальні узагальнення у вигляді багатотомних видань, присвячених флорі і фауні не лише України, а й багатьом її окремим регіонам, а також регіонам світу, мають важливе значення для розуміння перебігів глобальних процесів. Наразі це неоціненні фонди зберігання генетичної інформації, яку використовуватимуть для пошуку біотехнологічних засобів збереження біологічної різноманітності світу та вдосконалення сільськогосподарських і лісових культур, щоб запобігати екологічним і продовольчим кризам в Україні й у світі.

Дедалі більшої цінності набувають об'єкти НН третьої групи, які визначають соціокультурний розвиток людства і зберігають його духовні цінності. Це, зокрема, старовинні археологічні об'єкти, які перебувають на теренах України і зберігаються до наших днів: **Колекція «Скарби давньої історії України» Інституту археології НАН України, Комплекс історичних пам'яток Національного історико-археологічного заповідника «Ольвія» НАН України та Наукові колекції з історії давніх культур та цивілізацій Одеського археологічного музею НАН України.** Перша налічує понад 10 тис. унікальних археологічних експонатів, що відтворюють найдавніші історичні процеси. За рівнем історичної значущості її можна порівняти лише з Музеєм природничої історії Франції. До другого об'єкта належить «Ольвія», заснована грецькими поселенцями за 600 років до Різдва Христового. До її складу включено острів Березань, де зберігаються рештки поселення «Ольвія», площею 265 га, у т.ч. 30 гектарне городище із рештками храмів, вівтарів, центральної площі, будинку суду, житлових кварталів, допоміжних споруд, укріплень, а також некрополь площею 235 га. Комплекс — унікальне джерело інформації для вивчення античної історії людства. Третій об'єкт становить найбільшу в Україні збірку археологічних пам'яток, яка нараховує близько 170 тис. експонатів, що за своїм походженням охоплюють терени сучасної Молдови, півдня України, Криму, пониззя Дону, Болгарії, Румунії, Туреччини, Італії, Кіпру та Стародавнього Єгипту.

Не можемо не згадати і такі об'єкти НН, що сприяють збагаченню національної свідомості українського народу, збереженню культурної спадщини українства.

Наукові фондові колекції та музейна експозиція Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України містять зібрання народної кераміки XIII–XX ст., художньої вишивки XII–XX ст., народних художніх виро-

бів із дерева і шкіри XVII–XX ст., порцелянового і художнього скла XVII–XX ст., годинників і табакерок XVI–XX ст., колекції коптських тканин IV–VII ст., вірменських килимів XVII–XIX ст., єврейських культових і ужиткових речей, одягу, плакатів, ляльок тощо. Об'єкт висвітлює розвиток культур народів світу.

Беззаперечне міжнародне значення мають унікальні зібрання джерел інформації — від зародження писемності (клинописні таблички III тисячоліття до нашої ери, папіруси) до сучасних вітчизняних і закордонних наукових видань, бібліографічних і повнотекстових матеріалів найзначніших інформаційних установ світу. До них належать **Фонд рукописів, стародруків, рідкісних видань, історичних колекцій, архівний фонд України та депозитарій Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського НАН України і Зібрання україніки та колекції стародрукованих і рукописних видань Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаніка НАН України**, які мають понад 15 млн одиниць зберігання рукописів, стародруків, історичних колекцій, бібліотечних зібрань, нотних і книжково-альбомних видань, газетних і наукових фондів і фондів україніки тощо. У фондах останнього об'єкта наявні численні унікальні фольклорні матеріали, їхня переважна більшість зберігається лише в народній пам'яті і може бути втрачена назавжди. **Архів рукописних фондів Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України** містить рукописи українських письменників XVII–XX ст., особові архівні фонди діячів науки і культури, рідкісні друковані видання української і світової класики. За культурологічною цінністю він є одним із найбагатших у світовому мистецтві.

Специфічні зібрання мають **Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України**, які містять рукописи особових

фондів і фондів культурологічних установ (фольклористика, етнологія, музеї- та театрознавство, образотворче мистецтво, фондотека українського фольклору, інші культурологічні матеріали). Об'єкт є важливим джерелом знань про традиційну духовну і матеріальну культуру українців і нацменшин України.

Окремо слід відзначити **Національну словникову базу Українського мовно-інформаційного фонду НАН України**. Це нова прогресивна форма зберігання і творення новітньої філологічної інформації, що складається з українського лінгвістичного комплексу на 50 млн слововживань, інтегрованої лексикографічної системи «Словники України», інструментальних комп'ютерних комплексів різних словників української мови, українського лінгвістичного порталу та паперових видань серії «Словники України». Об'єкт створює безмежні можливості для проведення наукових досліджень, є незамінним для збереження, збагачення та використання української мови.

На базі об'єктів НН проводять багато міжнародних наукових заходів, які дозволяють ученим різного профілю спілкуватися між собою і збагачувати людство новими знаннями. Крім цього об'єкти НН забезпечують можливість здійснення на високому рівні фундаментальних і прикладних досліджень у різних галузях науки, створення нових високих технологій, без яких неможливий інноваційний розвиток і подальший прогрес людства.

Слід відзначити їхнє особливе значення для освіти як бази для навчання викладачів, аспірантів, студентів, що виконують важливу просвітницьку функцію, інформуючи широкі верстви населення про ко-

лишні і сучасні досягнення науки й культури.

Набутий досвід підтримки наукових об'єктів національного надбання (2000–2008 рр.) свідчить про важливість і своєчасність прийнятих державних рішень щодо їх збереження, забезпечення нормального функціонування і розвитку. Діяльність НАН України як головної установи у сфері науки наочно підтверджує пріоритетне значення таких об'єктів для розвитку наукових досліджень, необхідність підтримки і раціонального використання цих наукових і духовних раритетів.

О.Созінов, О. Левчук, О. Дембновецький, Ф. Пацюк

Унікальні надбання НАН України для науки, держави та нащадків

Резюме

У статті висвітлено багаторічну діяльність НАН України зі створення унікальних об'єктів, які забезпечують розвиток науки і прогрес людства, збереження біорізноманіття та культурної спадщини українського народу, що ввійшли до Державного реєстру наукових об'єктів, які є національним надбанням. Подано коротку характеристику 45 таких об'єктів НАН України. Визначено їхні специфіку, особливості та значення, окреслено можливості подальшого використання.

O. Sozinov, O. Levchuk, O. Dembnivetsky, F. Patsyuk

UNIQUE GAIN OF UKRAINIAN NAS FOR SCIENCE, STATE AND SUCCESSORS

Summary

The article describes long-term activity of National academy of sciences of Ukraine aimed at creation of unique objects that contribute to development of science and progress of mankind, maintenance of biological variety and cultural legacy of Ukrainian people that were entered in the State register of scientific objects which are the national property. Brief description of 45 such objects of National academy of sciences of Ukraine is presented. Their peculiarities, features and importance as well as feasibility of the subsequent use are defined and outlined.